

'zu unserer Zeit, zu eurer Zeit'; vgl. auch *poikā* 'sein Sohn', *ajallā* usw.) sowie die kurzvokalischen Formen mit Possessivsuffix im Dialekt von Ristiina (III. *käälene*^x pro *käätene*^x, Partit. *poikose*^x pro *poikāse*^x, Gen. Pl. *käsise*^x pro *kässise*^x usw.).

Diese Fälle zeigen, dass man auch bei der Suche nach den Ursachen des Wandels *māhan* → *māhān* in Südsavo in erster Linie das eigene Illativsystem des Dialekts untersuchen muss.

Osoite:
Anschrift:

Jyväskylän yliopisto
Suomen kielen ja viestinnän laitos
Seminaarinkatu 15
SF-40100 Jyväskylä 10

Semanttiset valintarajoitukset ja etymologia: *setviä*-verbin juuret

Martti Nyman

Emile Benvenisten, Yakov Malkielin ja J. Peter Maherin tutkimukset¹ osoittavat esimerkillisellä tavalla, että mahdollisten etymologisten ratkaisujen erottaminen mahdollisista edellyttää filologisten ja lingvististen metodien yhdistämistä. Artikkelissaan »*Setviä*-verbin alkuperä» (Vir. 2/1978 s. 132—138) Paavo Pulkkinen avaa käyttökelpoisia filologisia näköaloja etymologista selitystä vailla olevan *setviä*-verbin synnyn selvittämiseksi, mutta jättää lingvistisen analyysin puolittiehen. Koska hänen ehdotuksensa tämän johdosta ei ilmeisestikään ole lingvistiksi riittävän kurinalainen, lienee paikallaan jatkaa asian setvimistä.

Setviä-verbin itäinen levinneisyys (ks. Pulkkinen murrekarttaa, s. 133) sekä vastineiden puuttuminen sukukielistä tarjoavat sen luontevan työhypoteesin, että *setviä* saattaa olla venäläisperäinen lai-

nautuma. Pulkkinen ehdottaa, että *setviä* on affektiivinen verbimuodoste venäjän *четверть* 'neljännes; setvertti' -substantiivista. Tämä ratkaisu on fonologisesti ongelmaton, ja morfologisestikin se täyttäneen luontevuusvaatimukset, sillä rakenteeltaan tyypillisesti epäkonventionaalisena affektiivinen sanasto ei useinkaan anna mahdollisuuksia koko juuren rekonstruomiselle (ks. R. Anttila, Vir. 1976 s. 131), vrt. *arsina* → *arssia* (Pulkkinen, s. 136).

Vaikeudet ovat semanttisia. Pulkkinen tosin esittää semanttisen analyysin kannalta hyvinkin käyttökelpoisen aineiston (s. 132, 134), mutta jättää sen hyödyntämättä omaksuessaan Nykysuomen sanakirjan osittain harhaanjohtavan määrittelyn (»selvitellä, pohtia, seuloa, ruotia, punninta»).

Semantiikan ja syntaksin teorian kehi-

¹ Esim. E. Benveniste, *Indo-European Language and Society*, London: Faber and Faber 1973; Y. Malkiel, *Essays on Linguistic Themes*, Berkeley: Univ. of California Press 1968; J. P. Maher, *Papers on Language Theory and History I: The Paradox of Creation and Tradition in Language*, Amsterdam: Benjamins 1977.

tys viimeisten vuosikymmenten aikana on antanut uusia tai ainakin entistä eksplisiittisempiä metodivälineitä myös etymologian käyttöön. Esimerkkinä tällaisista ovat syntagmaattiset leksikaaliset valintarajoitukset², joiden analysointi saattaa antaa heuristisia vihjeitä vedettäessä rajaa ajateltavissa olevien ja epätodennäköisten etymologisten ratkaisujen välille. Käsiällä olevassa tapauksessa meitä kiinnostavat *setviä*-verbin semanttiset valintarajoitukset (semanttinen valenssi), ja nimenomaan se, millaisia semanttisia kompatibiliteetti- l. yhteensopivuusehtoja kyseisen verbin objektiksi kelpaavien substantiivien on täytettävä. Pulkkinen aineistosta ilmenee seuraava:

SETVIÄ / — { verkko, villat, vyyhti,
kalakut, suolet, langat,
sukujuuret, kirjeet, asiat }
(esim. raha-asiat)

Kaikkia *setviä*-verbin objektina esiintyviä leksemejä luonnehtii luontainen seka(antu)vuus. Tästä kattavasta piirteestä huolimatta ryhmä ei ole täysin yhtenäinen. Verbien *pohtia*, *ruotia* ja *setviä* synonyymisuus (vrt. Nykysuomen sanakirjan määrittelyä) rajoittuu siihen, että ne kaikki »hyväksyvät» objektikseen *asia*-substantiivin, esim.

Anselmi { *pohtii*
ruotii
setviä } raha-asioitaan.

Sitä vastoin mikään muu luetelluista subsantiiveista ei voi (ainakaan merkityksen muuttumatta) esiintyä *pohtia* tai *ruotia*-verbin objektina, esim.

Anselmi { **pohtii*
**ruotii*
setviä } verkkojaan.

Syyt ovat ilmeisesti historialliset. On syytä uskoa, että syntagma *setviä verkkoja* (jne.) sisältää historiallisesti primaarimman merkityssuhteen kuin *setviä asioita*, sillä selvittämistä, käsittelemistä, seulomista, pohtimista jne. tarkoittavat ilmaukset ovat tunnetusti useimmiten kehittyneet konkreettisista ja spesifisistä elämäntilanteista. Erityistä heuristista arvoa saattaa olla sillä seikalla, että *setviä*-verbin objektisubstantiiveista *verkko*, *vyyhti*, *suolet*, *kalakut*, *villat* ja *langat* muodostavat verraten suuren ja semanttisesti yhtenäisen alaryhmän, jota luonnehtii r i h m a m a i s u u s , s ä i e m ä i s y y s . Tämä *setviä*-verbin ja rihmamaisuuden indeksikaalisuus lience otettava huomioon sopivaa *etymonia* etsittäessä.

Jos Pulkkinen määrittämää filologista perustaa täydennetään yllä hahmottelemillani lingvistisillä näkökohdilla, päädytään varsin vähän vaihtoehtoja sallivaan kriteeristöön. Näihin tiukkoihin puitteisiin tuntuu venäjän *сеть* 'verkko' sopivan vallan hyvin, joskaan ei ongelmattomasti. Selittämistä kaipaa ensiksikin *-tu*-jakso. Lisäksi merkityksenkehitys vaatii kommentin.

Setviä-verbin *-v*-aines saattaisi olla *selvö*-sanueen vaikutusta, mutta tämän mahdollisuuden tekee epätodennäköiseksi se, että toiminnan tuloksellisuus ei mitenkään korostu *setviä*-verbin merkityksessä. Pikemminkin kyseisen verbin käyttöön implikoituu epävarmuus tai epäily tuloksen saavutettavuudesta.³ Tämä deskrip-

² Ks. esim. J. Lyons, *Semantics*, 1, Cambridge Univ. Press 1977, s. 261—266; G. Leech, *Semantics*, Penguin Books 1974, s. 141—146. Maailmanmaineeseen valintarajoitukset nousivat TG-kieliopin myötä (vrt. N. A. Chomsky, *Aspects of the Theory of Syntax*, Cambridge, Mass.: The M. I. T. Press 1965, s. 113—115; J. D. McCawley, *Grammar and Meaning: Papers on Syntactic and Semantic Topics*, Academic Press 1976, s. 55—58, 134—36), mutta ne juontavat juurensa jo eurooppalaisesta traditiosta (vrt. W. Porzig, *Beiträge zur Deutschen Sprache und Literatur* 58, 1934, s. 70—97).

³ Englannin *ravel*-verbi tarkoittaa toisaalta selvittämistä, toisaalta sotkemista, ja selvitteilyyn liittyvä tai siitä tuloksena oleva sotkeentuminen näyttää liittyvän myös *setviä*-verbin käytössävyyn (vrt. Pulkkinen esimerkkiaineistoa).

tiivis-affektiivinen verbi siis kuvaa etenkin toiminnan modaliteettia, tapaa, ja näin ollen olisi ajateltavissa, että *-v*-aines olisi peräisin semanttis-fonesteettisesta kytkennästä *vatvoo*-verbiin. Luontevimmin *-tv*-jakso lienee kuitenkin johdettavissa *cemeoõ* 'verkko-' -adjektiivista. Sanansisäinen painoton *e* häviää allegrovariantti saattaa hyvinkin olla *setviä*-verbin pohjalla. (Allegrovarianttien lainautumisesta ks. W. Dressler, *Die Sprache* 19, 1973, s. 133—135.) Lisäksi *cemeoõ*-adjektiivin painotus selittää sen, että sana on suomalaisessa asussaan *setviä* eikä **sietviä* (vrt. J. Kalima, Slaavilaisperäinen sanastomme, Helsinki:SKS 1952, s. 48—49). Ehdottamani ratkaisun edellyttämä

merkityksen siirtyminen ei ole mitenkään luonnoton, sillä onhan kaikkalainen verkkojen parissa askaroiminen setvimistä (niin perkeptuaalisesti kuin toiminnallisestikin) yhtä olennaisesti ja korostuneesti kuin esim. gootin *maþl* 'kokouspaikka' / *maþljan* 'puhua' -polysemiaan; O. Szemerényi teoksessa *Etymologica*, Darmstadt 1977, s. 341). Kyseessä on siis merkityksen siirtyminen indeksikaalisuusaksellilla. Sosiolingvistikalta kannalta tällainen lainautuma todistaneekin unilingvaalista tai epätäydellisesti bilingvaalista kielikontaktia; vrt. amerikanjiddishin *olrájtnik* 'itse-tyytyväinen nousukas' (< *alright*; U. Weinreich, *Languages in Contact*, 4th pirnting, Mouton 1966, s. 44).

Semantic selection restrictions and etymology: The root of fi. *setviä*

Martti Nyman

This »squib» continues the discussion initiated by Paavo Pulkkinen (*Vir.* 2/1978, pp. 132—138) concerning the origin of the verb *setviä* 'to ravel'. While Pulkkinen argues convincingly that the origin of this word must be traced to Russian, his suggestion that *setviä* derives from the Russian noun *четверть* 'quarter' does not bring out the fact, obviously relevant in constraining the range of probable etymological solutions, that most of the nouns acceptable as objects of *setviä* are characterized by the semantic feature thread (-like, consisting of), i.e. net, skein, wool, shag, guts, threads.

The philological and linguistic considerations together impose rather strict

constraints on feasible etymological solutions, but Ru. *сеть* 'net' fits this narrow frame quite well, though even this assumption raises problems. The sequence *-tv-* may be the result of a semantic-phonaesthetic coupling of the *set*-element to the verb *vatvoo* 'to felt; to harp on a matter'. Or, perhaps more feasibly, the sequence *-tv-* might reflect a syncopated form of the adjective *cemeoõ* 'concerning the net'. The semantic shift from 'net' to the idea of raveling could be attributed to the perceptual as well as functional prominence (and hence indexicality) of disentangling (and entangling!) when dealing with nets.

Osoite:
Address:

Helsingin yliopisto
Yleisen kielitieteen laitos
Merittullinkatu 14 A 6
SF-00170 Helsinki 17